

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

מקץ חנוכה תשי"ט

[בכניסת ליל זאת חנוכה במוצאי שבת]

ביאורים בפסוק וְקָל שִׂדִּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים

- שם "חנוכה" הוא על שהם ימי "חינוך" והרגל לגאולה העתידה • קדושת לוי: טעם למה גם חנוכה לא ניתן לכתוב כמו גם פורים • גם פורים נעשה הכל משמים, אבל גם חנוכה היה ע"י פעולות ומלחמות • מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די • בחינת התורה הוא שהמבע יעשה רצון בני ישראל, מבלי שיעשו שום פעולות • בזכות התורה נוצה לצאת מהגלות • ביאור ענין וַיָּבֹא יַעֲקֹב שְׁלָם, שלם בתורתו • טעם שקורין יום השמיני בשם "זאת חנוכה" • טעם שקורין בזאת חנוכה מענין הנשיא לְבָנִי מְנַשֶּׁה • ישמח משה: זאת חנוכה נתקן עבור המשכת בחינת הישועה דלעתיד •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשי"ט לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קל

23 מיינוט) כמעט קלאר

☆☆☆☆

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

נייע צענטראלע נומער:

929-522-1515

0330-350-3110 (ענגלאנד)

072-3275205 (ארץ ישראל)

צו הערן די רעקארדינגס, לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

צו הערן די רעקארדינגס אויף אוצר קול יהודא: (ניו יארק) 718-298-4641 (ארץ ישראל) 072-3333419
מקץ חנוכה תשי"ט: #1019→1→16

KolSatmar.com

א

קושיזות ודיוקים בפסוק בי נשני אלקים

[וְלִיּוֹסֵף יֶלֶד נְשֵׁי בָנִים וְגו'. וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה, כִּי נִשְׁנִי אֱלֹקִים אֶת כָּל עַמְלִי וְאֶת כָּל בֵּית אָבִי, וְאֶת שֵׁם הַשֵּׁנִי קְרָא אֶפְרַיִם כִּי הִפְרִנִי אֱלֹקִים בְּאֶרֶץ עֲנִי.]
ואיתא במדרש רבה^א פרשת וישלח בפסוק וַיִּבֶא יַעֲקֹב שָׁלֹם, שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו, שלא שכח כלום מתלמודו כל זמן היותו בבית לבן. אבל יוסף שכח, שנאמר כי נשני אלקים את כל עמלי.

ב

קושיא א – מתוך הדרוש

(א) [ויש להבין מהו הרבותא במה שיעקב אבינו היה שלם בתורתו, והתינוח בענין שלם בגופו יש רבותא, כי מתחלה היה צולע על ירכו ועכשיו נתרפא מצלעתו, וכן בענין שלם בממונו יש רבותא דאע"פ שנתן דורן גדול לעשו, לא נחסר לו כלום מממונו. אבל אצל שלם בתורתו מה רבותא יש בו, וכי יש היה אמינא בעולם שיעקב ישכח תורתו, לאחר שעסק בתורה י"ד שנים בבית עבר ולא שכח כל אותו הזמן, ובוראי גם בבית לבן היה חוזר על משנתו].

ג

קושיא ב – מתוך הדרוש

למה אמרו שיוסף שכח תלמודו, והלא קרא ושנה מה שלמדו אביו
(ב) [וביותר קשה מה שאמרו אצל יוסף ששכח תלמודו, והלא מבואר במדרש^ב על הפסוק וַיִּבֶא הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָתּוֹ (וישב למ, יא), איזה מלאכה היה לו, אלא שקרא ושנה מה שלמדו אביו. והרי שזאת היתה מלאכתו בזמן שהיה במצרים, לעסוק בתורה, ולמה אמרו ששכח תלמודו].

ד

קושיזות ודיוקים בפסוק וְקָל שִׁדְּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים

במדרש מביא לכאן הפסוק אֲשֶׁרִי הִגֵּבֶר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ קָה וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמְדוּ

וְקָל שִׁדְּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאֵישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אַחֲיָכֶם אַחֵר וְאֶת בְּנֵימִין, וְאֲנִי פֶאֶשֶׁר שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי.

דער מדרש זאגט (בראשית רבה צב, א), זה שאמר הכתוב (תהלים צד, יב) אֲשֶׁרִי הִגֵּבֶר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ קָה וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמְדוּ. טייטשט ער אויס די גאנצע פרשה אויף די צרות וואס ער האט געהאט, נאכדעם זאגט ער [לפי גירסת המתנות כהונה] אַזוֹי ווִי רִשִׁי ברענגט [דעם לשון, שאמר יעקב] מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די, ס'זאל זיין גענוג.

^א בבראשית רבה (עט, ה): וַיִּבֶא יַעֲקֹב שָׁלֹם. שלם בגופו, לפי שכתוב (וישלח לב, לב) וְהָיָה צֹלַע עַל יָרֵכוֹ, ברם הכא שלם בגופו. שלם בבניו, לפי שכתוב בו (שם, ט) אִם יֶבֶא עֲשׂוֹ אֶל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַכְּחוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה וְגו', ברם הכא שלם בבניו. שלם בממונו, אף על גב דא"ר אבון בשם ר' אחא תשע שנים היה מכבד אבינו יעקב את עשו באותו הדורון, ברם הכא שלם בממונו. ר' יוחנן אמר שלם בתלמודו. אבל יוסף שכח, שנאמר כי נשני אלקים את כל עמלי, ולהלן הוא אומר (משלי טו, כו) נֶפֶשׁ עֹמֵל עֹמֶלָהּ לוֹ.

ובגמרא שבת (לג:): דכתיב וַיִּבֶא יַעֲקֹב שָׁלֹם. ואמר רב, שָׁלֹם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו. וברש"י (וישלח לג, יח): שָׁלֹם. שלם בגופו, שנתרפא מצלעתו. שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן.

^ב בילקוט שמעוני (וישב רמז קמו): וַיִּבֶא הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָתּוֹ. רבי אליעזר אומר שבת היה, דכתיב (בראשית ב, ג) כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכָל מְלָאכָתּוֹ. ומה מלאכה היתה לו, שונה וקורא מה שאביו למדו.

ה

עוד דרשו, יתן לכם רחמים לפני האיש, זה הקב"ה שנאמר בו ה' איש מלחמה.
פֶּאֶשֶׁר שְׂכָלְתִּי שְׂכָלְתִּי, בחורבן ראשון ושני, ולא אֶשְׁכַּל עוד

[ולהלן במדרש] (אות ג) רבי יהושע בן לוי פתר קריא בגליות:

[נקל שדי] יתן לכם רחמים לפני "האיש", זה השם יתברך, ער ווערט אָנגערופן

[איש], שנאמר (בשלח טז, ה) 'איש' מלחמה [ה' שמן].

וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחֵיכֶם, [אלו] עשרת השבטים. [אחר וְאֵת בְּנֵימִין, זה שבט יהודה

ובנימין]. און אַזוי די אַלע זאַכן.

וְאֵנִי פֶּאֶשֶׁר שְׂכָלְתִּי בחורבן ראשון, שְׂכָלְתִּי בחורבן שני, וְלֹא אֶשְׁכַּל עוד.

ו

ער נעמט דאָך אַרויס די גאַנצע פרשה, דעם גאַנצן פסוק, פונעם משמעות. [אז]

ער איז 'שוין' מתנבא אויפן גלות און אויף די גאולה.

ער רעכנט אויס דאָרט אַסאַך זאַכן וואָס זענען געווען פאַרהוילן, וואָס מ'האַט

נישט געוואוסט [בימיו, רק יעקב לבדו], ניטאַמאַל די זמנים וואָס מ'איז אין גלות וכדומה

[לא נתגלה עדיין], און דאָס רעכנט ער שוין אויס אַלדינגס עד סוף כל הדורות.

ז

קושיא ג

מהיכן דרשו הא דלא אֶשְׁכַּל עוד

ג) אָבער אויף אַלענפאַלס דאַרף מען פאַרשטיין דעם פֶּאֶשֶׁר שְׂכָלְתִּי שְׂכָלְתִּי [וְלֹא

אֶשְׁכַּל עוד"]. דער יפה תואר פרעגט עס אויך, וויאָזוי איז געדרינגען וואָס ער פירט

אויס לא אֶשְׁכַּל עוד.

ח

ומה שמתרץ היפה תואר, דהוא מדכתיב שְׂכָלְתִּי שְׂכָלְתִּי, משמע רק שני פעמים.

על זה קשה דאדברה מצינו בשאר מקומות דכשיש כפל לשון דרשו אפילו מאה פעמים

זאָגט ער [ביפה תואר לתרץ], ווייל ס'שטייט צוויי מאל [שְׂכָלְתִּי שְׂכָלְתִּי], איז

געדרינגען [אז] נישט מער.

נאָר דער אמת איז אַביסל שווער [להבין תירוצו, שהרי] איבעראַל ווען ס'שטייט

טאַפּלט דער לשון, [וכגון] נתון תתן (ראה טו, י), [דרשינן] אפילו מאה פעמים (ספרי ראה קלט),

[וכן דרשו (בבא מציעא ל.) אצל] הוֹכַח תוֹכַח (קדושים יט, יז), אַז ס'שטייט אַ טאַפּלט לשון איז

ער מְרַבֵּה [אז] אפילו 'וויפיל' מאל [צריכים להוכיח].

[ואם כן לכאורה] דאָ איז אויך די זעלבע, ער זאָגט טאַפּלט שְׂכָלְתִּי שְׂכָלְתִּי, און ער

זאָגט לפרש] נאָר ב' פעמים. [ולכאורה] לויט ווי מ'זאָגט איבעראַל, קומט אויס איז אַלעס

נכלל. ס'קען דאָך נישט זיין, איך קען דאָך נישט זאָגן [אז] אפילו "מאה" פעמים.

[אָבער עכ"פ] וויאָזוי איז געדרינגען פון שְׂכָלְתִּי שְׂכָלְתִּי אַז מער לא אֶשְׁכַּל עוד, אַז

ס'וועט מער קיין חורבן נישט זיין.

על כל פנים ברויך מען דאָך פאַרשטיין די מימרא וואָס ער זאָגט, ער נעמט עס

אַרויס אינגאַנצן פונעם ענין פונעם פסוק.

ט

קושיא ד - מתוך הדרוש

ד) [גם צ"ב השייכות מה שמביא לכאן הפסוק אֶשְׁרֵי הַגִּבֹּר אֶשְׁרֵי תִפְסְרֵנוּ קֹה וּמְתוֹרֵתְךָ תִּלְמַדְנוּ].

י

קושיא ה - מתוך הדרוש

(ה) [וכן צריך ביאור המשל שאמר יעקב "מי שאמר לעולמו די" יאמר לצרותי די, שהמשיל ענין הגאולה מהצרות לאמירת די בבריאת העולם, והלא הקב"ה הוא כל יכול אף בהרבה יותר מזה, ולכאורה סגי לומר שהשי"ת "יאמר לצרותי די", ולמה הקדים שאמר לעולמו די, ובודאי שיש איזה כוונה בשייכות המשל להנמשל].

יא

קושיא ו - מתוך הדרוש

(ו) [גם יש להבין למה נקט כאן דוקא תואר זה לַפְנֵי "הָאִישׁ" זה הקב"ה, שנאמר ה' אִישׁ מִלְחָמָה, ומה שייכות לפסוק ההוא לכאן].

יב

קושיות ודיוקים בעניני זאת חנוכה

קושיא ז - מתוך הדרוש

(ז) [ראוי להבין טעם למנהגם של ישראל, שקורין יום השמיני דחנוכה בשם "זאת חנוכה"].

יג

קושיא ח - מתוך הדרוש

(ח) [גם יש לתת טעם על מה שבזאת חנוכה מתחילין לקרות דייקא מענין נְשִׂיא לַבְנֵי מְנַשֶּׁה, דבוראי לא דבר ריק הוא].

יד

ישוב הקושיות

ישוב קושיא ג (באופן א)

הראיה על ולא אֶשְׁכַּל עוד אינו מדויק לשון זה הפסוק, רק מפסוקים אחרים בתנ"ך, רק שמודיענו המדרש שכך אמר כאן יעקב בנבואה

[נגאָר] קאָן זיין דאָס ענין, מ'קען זאָגן אין דעם כַּאֲשֶׁר שְׁכַלְתִּי, אין דעם לא אֶשְׁכַּל עוד.

דער אמת דאָס איז טאַקע פון 'דאָנעט' נישט געדרינגען [מתוך פסוק זה], נאָר קען זיין דאָס האָט די נבואה האָט דאָס געזאָגט [מפי יעקב ברוח הקודש בעל פה], אָבער ס'איז נישט פון דאָנעט געדרינגען.

[דהלא] ס'שטייט דאָך גאַרנישט אין דעם פסוק, נאָר וואָס דען, אַז ער זאָגט צוויי מָאָל [כַּאֲשֶׁר שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי שפיר מפרשין לה כן], ווייל פונעם פסוק איז געדרינגען [אז] ס'וועט זיין חורבן בית ראשון און חורבן בית שני. [ממילא] צו דעם זאָגט ער 'צו' [להוסיף] "ולא אֶשְׁכַּל עוד" [שיעקב אמר כן ברוח הקודש, אבל לא דנשמע כן מדויק לשון הכתוב]. איבערדעם זאָגט ער 'צו' [במדרש] דעם וְלֹא אֶשְׁכַּל עוד אויף דעם פסוק.

[אָבער לעולם] דאָס איז געדרינגען פון ערגעץ אַנדערש [בפסוקי התורה והנביאים], אַז ס'וועט זיין נאָר די דריי [בתי מקדשות], אַז מער וועט נישט זיין קיין חורבן [רק שתי פעמים], ס'איז נישטאָ נאָר די דריי בתי מקדשות.

איבערדעם איז דאָך אזוי [לאנג] דאָס אריכות הגלות, ווייל דאָס מוז שוין זיין אַ גאולה נצחית, איבערדעם מוז עס שוין זיין בשלימות. איבערדעם איז עס שווערער [גלות זה] פון די אַנדערע גְלוּת'ער, ווייל דאָס איז אַ גאולה נצחית.

טו

ישוב קושיא ג (באופן ב)

הראיה על ולא אֶשְׁכַּל עוד הוא שפיר מדויק לשון זה הפסוק, והוא ממה שהזכיר בתחלת הפסוק השם ש-ד", שמורה על שיאמר לצרותינו די, ומה ידעינן לדיוק הלשון שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי, שהוא בדיוק רק ב' פעמים, ולא כבשאר מקומות שבא לרבות

[נאָר] וואָס'זשע דען, קען זיין ס'איז [טאַקע יאָ] געדרינגען פונעם פסוק [וְקָל שִׁדִּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים]. [ווייל] דער פסוק הייבט זיך דאָךְ אָן מיט דעם שם שִׁי"ן דל"ת יו"ד, דרִשְׁענען דערפון חכמינו ז"ל (כדלעיל באות ד) מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די. על כל פנים דער שם שִׁי"ן דל"ת יו"ד ווייזט אויף "די", אַז ס'איז "גענוג".

על כל פנים שטייט דאָךְ אזוי אין פסוק [אַז ס'איז 'גענוג'].
אַז ער לערנט דאָס אַרויס רבי יהושע בן לוי, ער דרִשְׁש'נט עס אויף די גלות'ער, גייט אַרויף דער "די" אויף דעם אויכעט, אַז דאָס איז אויך [שוין 'גענוג'], ער גיט אָן עק, אַז דאָס איז נישט אַזוי [ווי במקום אחר], איך קען נישט טייטשן שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי אפילו מאה פעמים, אַזוי ווי מ'דרִשְׁש'נט אַזוי [במקום אחר] דעם כָּפַל הֶלְשׁוֹן, [ווייל] דאָ איז אָבער דאָ אָן הקדמה [בתחלת הפסוק, שלא לדרוש כן], וואָרן דער שם שִׁי"ן דל"ת יו"ד ווייזט אויף דעם אַז ס'איז פון אַלעמען איז עס גענוג, ס'האָט אַ שיעור, און מער קען עס נישט גיין.

ממילא [מכיון שהזכיר כאן שם זה המורה על "די"] איז דער "שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי" מדויק, אַז נאָר צוויי מאָל, נישט ווי ערגעץ אַנדערש [וואָס] דאָרט קען מען דרִשְׁענען ס'האָט קיין שיעור.

אַזוי קען זיין, איבער דעם [ווייל] דער "די" ווייזט אויף דעם, דאָס איז נישט אַזא סתירה [למקום אחר], דעס וואָס שטייט דאָ אין פסוק איז נאָר דעס, "דעס" און ווייטער נישט. איך קען נישט דרִשְׁענען מער, אפילו מאה פעמים.
[ולדרך זה] איז דאָס טאַקע [יאָ] פון דאַנעט געדרינגען, ממקומו הוא מוכרע², איז געדרינגען דעס וואָס ער זאָגט וְלֹא אֶשְׁכַּל עוד.

טז

ישוב קושיא ד (באופן א)

כיון דהפסוק מיירי בגליות, מביא הפסוק אֶשְׁרֵי הֶגְבֵּר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ קָה, דמורה על היסורים שבגלות, ומסיים ומתורתך תִּלְמְדֶנּוּ, שבוכות התורה נצא מהגלות, כמבואר בדברי חכמנו¹

נאָר וואָס ער הייבט אָן אֶשְׁרֵי הֶגְבֵּר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ קָה [ומתורתך תִּלְמְדֶנּוּ, קען זיין דאָס גייט אויך אַרויף אויף דעם אויך, אויפן גלות.

[דהנה אמרו חכמנו²] אין הגלות מתכנשות אלא בזכות תנאי, אַזוי ווי די גמרא זאָגט³, שנאמר גַּם כִּי יִתְּנוּ בְּגוֹזִים [עֲתָה] אֶקְבָּצֶם (הושע ח, י), דאָס איז געזאָגט אויף "תורה".

גייט עס אויך אויף דעם אַרויף, אויף די גלות'ער, [אֶשְׁרֵי הֶגְבֵּר] אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ [ביסורי הגליות], אָבער "מתורתך" תִּלְמְדֶנּוּ, דורכן "זכות התורה" ווערט מען פריי פון גלות.

² מלשון הגמרא בשבועות דף ח.

¹ בויקרא רבה (ו, א): אין כל הגליות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות, מה טעמא, גַּם כִּי יִתְּנוּ בְּגוֹזִים עֲתָה אֶקְבָּצֶם (הושע ח, י). רב הונא אמר חורי (מלאכי א, יא) כִּי מִמְּזֶרַח שָׁמֶשׁ יָעַד מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בְּגוֹזִים וּבְכָל מְקוֹם מְקַטֵּר מִזֶּשׁ [לשמי ומנחה שְׁהוּרָה], וכי יש מנחה טהורה וקמיצה והקטרה בבבל, אלא איזו זו משנה.

³ ועיין באור החיים הקדוש ריש פרשת תצוה (כו, כ. ד"ה ובדרך רמז).

יז

ישוב קושיא ה

לכן הזכיר ענין "מי שאמר לעולמו די", דכשם שבבריאת העולם כל פרט ופרט שבו נעשה רק ע"י הקב"ה בעצמו, כן "יאמר לצרותי די", שענין הגאולה מן הגלות הוא גם כן רק ע"י הקב"ה בעצמו

איבערדעם הייבט זיך עס אָן [תחלת הפסוק עם שם שד"י, אַז] ער זאָגט מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די.

לכאורה דאָס משל [מבריאת העולם להגאולה מהצרות] פאָרוואָס זאָגט ער, [והלא] דער בורא כל עולמים איז דאָך אַ כל יכול, איז ער נאָך מער ווי די 'וועלט באַשאַפן' [ולמה המשיל הענין דייקא לבריאת העולם]. לכאורה איז גענוג אַז ער זאָגט יאמר לצרותי די, וואָס איז דאָס משל מי שאמר לעולמו [די].

יח

[אמנם הכוונה] אַזוי ווי בריאת העולם [בכל פרט ופרט שבו] האָט נישט געקענט זיין נאָר דורכן באַשעפער, [ווי] ס'שטייט' [במדרש על הפסוק] וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן (לך לך יב, ה), אפילו יתוש קטן קען מען נישט באַשאַפן [אליין] אפילו [אם יתכנסו] דאָס גאַנצע דור.

אַזוי איז אין דעם ענין פונעם גלות און די גאולה, ס'איז נאָר ביים אייבירשטן אין די הענט. ווי דער מדרש זאָגט' יְדוע תְּדע שאני מקבצם, יְדוע שאני משעבדן ואני אפדם, אני מפזרן ואני מכניסן. אַלעס איז [נאָר] מן השמים, און ס'איז גאָרנישט פאָרהאַן דערין קיין טבע בני אדם.

יט

איבערדעם [אמר יעקב] מי שאמר לעולמי די, אַזוי ווי ס'איז ביי בריאת העולם, דאָס איז נאָר ביים בורא כל עולמים אין די הענט, הן די בריאה, און הן דער צמצום וואָס מ'האָט געשטעלט [לומר לעולמו די, שלא יתפשט העולם יותר].

[אַזוי איז] יאמר לצרותי די, דאָס איז נאָר ביים בורא כל עולמים אין די הענט, די גאולה, און דער גאַנצער ענין פון התרוממות [קרן] כלל ישראל. דער כלל ישראל, און דער ענין פון די גאולה שלימה, דאָס איז תלוי אינעם בורא כל עולמים. איבערדעם זאָגט ער מי שאמר לעולמו די.

כ

חקמה לישוב קושיא 1 (עד אחר אות מט)

אַזוי קען מען זאָגן [אויף] יתן לָכֶם רַחֲמִים לְפָנַי "הָאִישׁ", [שנאמר] ה' "אִישׁ" מְלַחְמָה, ער ווערט אָנגערופן לשון [איש].

דער בורא כל עולמים, אַ יעדער נאָמען [וכינוי משמותיו ותואריו הקדושים] איז דאָך על שם פון די "פעולה", וואָרן ביים בורא כל עולמים איז דאָך נישט אַזוי ווי ביי אַלע זאָכן [שלא שייך אצלו ענין השמות בעצם, כי הוא גבוה מעל גבוה, רק הוא נקרא על שם פעולותיו, שעל ידם מתגלה מדותיו ית"ש]. דאָ געפינט מען ביי'ן אַ מלחמה, ער ווערט אָנגערופן דאָס לשון "אִישׁ", ה' אִישׁ מְלַחְמָה.

¹ בבראשית רבה (לט, יד): וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן. אמר רבי אלעזר בן זימרא, אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד, אינן יכולין לזרוק בו נשמה, וְאֵת אמר ואת הנפש אשר עשו? אלא אלו הגרים שגיררו. ואם כן שגיררו למה אמר עשו, אלא ללמדך שכל מי שהוא מקרב את העובד כוכבים ומגיררו, כאילו בראו.

² בבראשית רבה (מד, יח): וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדוע תְּדע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ, יְדוע שאני מפזרן, תְּדע שאני מכנסן. יְדוע שאני ממשכנן, תְּדע שאני פורקן. יְדוע שאני משעבדן, תְּדע שאני גואלן.

כא

אָבער קען זיין, דאָס גייט אַרויף אויף דעם גלות, [הן הפסוק] אַשְׁרֵי הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ וּמִתּוֹרֶתָךְ תִּלְמְדֶנּוּ, און [הן] וואָס ער זאָגט יתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי "הָאִישׁ" [זה הקב"ה].

כב

במדבר: יעקב היה שלם בתורתו, דכתיב וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם. אבל יוסף שכח תלמודו, דכתיב כִּי נִשְׁנִי אֱלֹקִים אֶת כָּל עַמְלִי [ונקדים דהנה] ס'שטייט [בפרשתן] וְלִיוֹסֵף יֵלֵךְ שְׁנֵי בָנִים, שם האחד מְנַשֶּׁה כִּי נִשְׁנִי אֱלֹקִים אֶת כָּל עַמְלִי וְאֶת כָּל בֵּית אָבִי, וְאֵת שֵׁם הַשְּׁנִי [קרא אפרים] כִּי הִפְרַנִּי אֱלֹקִים בְּאֶרֶץ עֲנִי.

שטייט אין מדרש^ח [רבה פרשת וישלח על הפסוק] וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם, שָׁלֵם בגופו, שָׁלֵם בממונו, שָׁלֵם בתורתו. [שָׁלֵם] בגופו, שנתפא [מצלעתן], פון דעם וואָס ס'איז געווען וַיֵּגַע בְּכַף יָרְכוֹ. [שָׁלֵם] בממונו שלא חסר לו כלום מאותו הדורון. שָׁלֵם בתורתו, שלא שכח [כלום מתורתו] כל זמן היותו בבית לבן. אבל יוסף שכח, שנאמר כִּי נִשְׁנִי אֱלֹקִים אֶת כָּל עַמְלִי.

כג

[קושיא א]

מהו הרבותא במה שיעקב היה שלם בתורתו

לכאורה ברויך מען דאָך פאַרשטייט. קודם וואָס איז די רבותא, יעקב אבינו [היה שָׁלֵם בתורתו]. מילא שלם בגופו איז רעכט [שיש בו רבותא], ווייל ס'איז דאָך געווען וַיֵּגַע בְּכַף יָרְכוֹ. [בממונו, [ווייל] ער האָט אַוועקגעגעבן [דורון גדול לעשו. אָבער] שלם בתורתו, איז אַ הוה אמינא בעולם [אז] ער זאָל פאַרגעסן?

ס'שטייט דאָך וַיִּשְׁכַּב בְּמָקוֹם הַהוּא, כאן שכב, אבל כל אותן שנים שלמד [בבית עֵבֶר] לא שכב, ער האָט עוסק געווען בתורה. [ובודאי גם בעשרים שנה שהיה בבית לבן עֵסֶק בתורה בכל עת מצאו, וכמו שמצינו שנאמר [ויצא לא, מ] וַתֵּדַד שְׁנֵתִי מִעֵינִי, ודרשו^ט שעסק כל הלילה בתורה ותפילה], ער האָט געזאָגט "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת" אָדער כדומה. פאַרוואָס זאָל זיין אַ הוה אמינא אַז ער האָט פאַרגעסן?

כד

[קושיא ב]

למה אמרו שיוסף שכח תלמודו, והלא קרא ושנה מה שלמדו אביו

און פאַרוואָס עפעס האָט יוסף הצדיק [יא] פאַרגעסן? ער האָט דאָך אויך געלערנט, שטייט דאָך. [וכמו שאמרו על הפסוק] וַיָּבֹא הַפִּיֶּתֶה לַעֲשׂוֹת מְלָאכְתּוֹ, איזה מלאכה, קָרָא וְשָׁנָה מה שלמדו אביו, [אזוי] שטייט אין מדרש^י. די גאַנצע צייט איז ער געווען קָרָא וְשָׁנָה, [פאַר]וואָס האָט ער פאַרגעסן.

^ח הובא לעיל בהערה א.

^ט בילקוט שמעוני (רמז קל): הִיִּיתִי בַּיּוֹם אֶכְלָנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלִילָה וַתֵּדַד שְׁנֵתִי מִעֵינִי. מה היה אומר, רבי יהושע בן לוי אמר חמשה עשר שיר המעלות שבספר תהלים, מה טעם, שנאמר (תהלים קכד, א) לִילִי ה' שִׁהִיָּה לָנוּ יֵאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל סבא. רבי שמואל בר נחמן אמר כל ספר תהלים, מה טעם, שנאמר (תהלים כב, ד) וְאֶתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל סבא.

^י הובא לעיל בהערה ב.

כה

הקדמה לשוב קושיא א-ב

(עד אחר אות מב)

בקדושת לוי מבאר הטעם למה נס חנוכה לא ניתן לכתוב, אבל נס פורים ניתן לכתוב

קען זיין אפשר. [בהקדם וואס] ס'שטייט אין קדושת לוי ביי חנוכה אין קדושה שניה^א, פארוואס דער "נס פורים" איז ניתן לכתוב און [דער] "נס חנוכה" איז לא ניתן לכתוב^ב.

כו

כי בפורים נעשה הנס שלא ע"י פעולות בני ישראל, משא"כ בנס חנוכה היה ע"י פעולות ומלחמות שעשו החשמונאים זאגט ער אזוי: [ביין פורים איז געווען, האָט מען גאָרנישט געטון [בפעולות בני אדם, נאָר] מן השמים' האָט זיך אַלעס געטון, [דהגם] פורים איז מכוסה [געווען] אין די טבע, אָבער ס'איז אזוי געווען [שהכל היה בהשגחה נפלאה ובנס מן השמים]^א.

די סעודה וואָס מ'האָט געמאַכט [שעשתה אסתר לאחשורוש והמן] איז געווען טעמים^א. אָבער אין עצם הענין [לא עשו ישראל שום פעולה], נאָר אַזויפיל [הזעיק מרדכי] אַז מ'האָט תשובה געטון, האָט מען גאָרנישט געטון נאָר תשובה און מעשים טובים, און אַלעס האָט זיך אַליין געטון נאָכדעם [מן השמים], אזוי ווי די מעשה פון די מגילה [ביין פורים]. אָבער חנוכה האָט מען געטון 'פעולות' דערצו, זאָגט ער. מ'האָט לוחם געווען, די חשמונאים האָבן דאָך געהאָט [מלחמות], ס'איז געווען שווערע מלחמות.

כז

ובחינת התורה שקדמה לעולם, הוא שכל הטבעיים יעשו שליחותם ורצונם של בני ישראל, מבלי שיצטרכו לעשות פעולות. ולכן נס פורים הוא כבחינת התורה שלא עשו פעולות, אבל נס חנוכה אינו כבחינת התורה, ועל כן לא ניתנה לכתוב בתורה זאָגט ער, די תורה הקדושה איז קדמה לעולם, די תורה, די אותיות התורה זענען קדמה לעולם, און דאָס איז געווען אַן ענין [כזה] אַז די טבעיים זאָלן אַליין טון דעם

^א בקדושת לוי שם: ועתה נבאר למה לא נקבע לקרות "מגילת חשמונאי ובניו" כמו "מגילת אסתר". כי דע, ע"י מעשינו הטובים מתעורר התעוררות העליונים, וע"י הדיבור של עמו בני" מתעוררין אותן האותיות שנתעוררו אז בזמן הנס וכו', וכן בקריאת המגילה מעוררין האותיות החסידים, ונקשר באלו הדבורים. והנה יש אותיות שבהם נבראו בששת ימי המעשה העולמות והם קבוצים תמיד בהם, ואלו האותיות נקראו "תורה", כי באורייתא ברא הקב"ה עולמו. והנה העולמות נבראו בשביל עמו בני ישראל, לכן אם אנחנו עושים רצונו של מקום ב"ה, אזי כל העולמות מלאין כל טוב שפע וששון ושמחה, וכל העולמות אפילו עולם התחתון שהוא עולם הטבע עושין שליחות של עמו בני ישראל, כי המצות והמעשים טובים והדבורים מדברי תורה של עמו בני" המה החיות של כל העולמות, לכן כל העולמות אפילו עולם התחתון שהוא עולם הטבע מוכרחין לעשות שליחותן של עמו בני ישראל, לכן נעשה נסים נסתרים, שהטבעים בעצמם מוכרחים לעשות שליחות עמו בני ישראל, כאשר כתבנו במקום אחר שהקל בעצמו לוחם מלחמותינו כמאמר (עקב יא. כד) כָּל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ פֶּה וְגִלְכֶם לָכֵן יִהְיֶה כו'. ואין צריכין לישראל לעשות שום פעולה גשמיות, כיון שבאורייתא ברא הקב"ה עלמא, אזי המקיים תורה היא קיומה של עולם, לכן אינם יכולים לעשות שום רעה אפילו בטבע למקיימי התורה, ואין צריכין התחתונים לעשות שום פעולה גשמיות. וזה היה הנס של מרדכי ואסתר שלא עשו שום פעולה גשמיות וכו', לכן זה הנס קורין, והמגילה הוא תורה, פירוש מכ"ד ספרי הקדוש, כי תורה היא חיות העולמות, והנהגות העולמות שהטבע יעשה שליחות לעמו בני" ולא יעשו התחתונים שום פעולה גשמיות. לכן לא נעשה מגילה ותורה מנס חשמונאי, כי היה איזה סיוע ופעולה ממעשה התחתונים, כי היה דרך מלחמה. והתורה היא כמו שהיה העולם בתחילת הבריאה קודם חטא אדם הראשון, ותחלת הבריאה שכל הטבעיים יעשו שליחות עמו בני ישראל ולא יצטרכו לפעולת התחתונים כלל וכו'. - ואפשר גם על נר חנוכה נפתחו האורות למעלה, ואור גורם לפתיחת אור, ועבור שישראל בעצמם עשו בזה פעולה שיפתחו אורות למעלה בימי חשמונאי ובניו, נתקנה זאת המצוה והיא דרבנן וכו', כן מהרה ישפיע הקל-ה טוב אורות וחסידים לכל עמו בני ישראל אמן סלה.

^ב הוא מלשון הגמרא יומא (כט.) ע"י"ש.

^א עיין בענין זה באורך בבני יששכר מאמרי חנוכה (ד, צא).

^ב כמבואר בגמרא מגילה (טו.) י"ב טעמים על מה ראתה אסתר שזימנה את הקץ.

רצון פון אידן, [ולכן] איז [מגילה] "נקראת", ווייל בראשית ברא אלקים הייבט זיך אן די תורה הקדושה, [ופירש"י בשם המדרש, בראשית, בשביל ראשית], אַז די גאַנצע וועלט איז באשאפן געוואָרן בשביל התורה ובשביל ישראל.
ממילא איז דאָך אַלדינגס משועבד פאַר אידנ'ס וועגן, דאָרף מען נישט צו טון קיין שום פעולה.

כח

איבערדעם פורים איז דאָך נישט געווען קיין שום פעולה, האָט מען עס געמאַכט פון די כתבי הקודש, איז עס נכלל אין די תורה, איז דאָס אַ 'קריאה' פון די כתבי הקודש.

אַבער חנוכה האָט מען נישט געקענט מאַכן דאָס, ווייל חנוכה איז דאָך געווען מיט [פעולות בני אדם], איז דאָך געוועזן אַז מ'האָט לוחם געווען, מ'האָט געטון מעשים אין [דין] טבעיים, און דער כח התורה ברויך צו זיין אַז ס'זאָל נישט זיין קיין שום טבעיות, האָט מען עס נישט געקאַנט אַריינשטעלן צווישן די מקראות שבתורה, [ווייל] אַז מ'העט געמאַכט דערפון אַ פסוק, אַ קריאה, איז דאָך עס אַ תורה שלימה, האָט מען [עס] נישט געוואָלט טון. נאָר בעל פה איז עס נמשך געוואָרן דאָס ענין [הארת הנס].

איבערדעם האָט מען עס נישט אַריינגעשטעלט [בכתבי הקודש], פאַרדעם איז נס חנוכה לא ניתן לכתוב. אַזוי שטייט אין קדושת לוי.

כט

ומ"מ בכח מצות הדלקת הנרות, ממשיכין בחנוכה הבחינה דלעתיד, שתהיה הישועה בבחינת 'התורה' בלי פעולות בני אדם נאָר וואָס'זשע דען, [שהוסיף הקדושת לוי, כין לעולם מיט די "חנוכה" אַליין [בהדלקת הנרות שאנו מדליקין] טו מיר אונז משפיע זיין אויף לעתיד, ס'זאָל זיין אַזוי ווי ס'איז דער ענין פון תורה, [דלעתיד תהיה הישועה רק מן השמים בלא שום פעולות בני אדם].

ל

ובזה מבאר הישגח משה לתרין קושת הבית יוסף, כי יום אחד תקנו חכמים על המשכת בחינה יותר גבוה מנס חנוכה, והיינו להמשיך הנסים דלעתיד, שיהיו מבלי פעולות בני אדם [ווי] ס'שטייט אין ישמח משה פרשת וישב^{טו}, מיט דעם פאַרענטפערט ער [קושית הבית יוסף] פאַרוואָס מ'האָט געמאַכט "אַכט טאָג", לכאורה דאָס נס איז נישט געווען נאָר "זיבן טאָג", [ונמצא] מ'העט נישט גיורען געדאַרפט צו מאַכן קיין אַכט טאָג.

^{טו} בישמח משה שם: אמרתי ליישב קושיא הנ"ל (בית יוסף א"ח, סימן תרע) למה תקנו ח' ימים, הלא הנס לא היה רק ד' ימים. גם מה שיש לדקדק בלשון הגמרא דשבת (כ"א:), לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים וכו'. דלמה המתינו על "שנה אחרת" וכו'. וכן בנוסח על הניסים דחנוכה ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה, דתיבת כהיום הזה אין לו ביאור. ועוד יש לדקדק דאמר קודם ולך עשית שם גדול וכו' ולעמך ישראל וכו', הלא השם הגדול נסבב מה הישועה, והוא ליה לסדר מן הקודם אל המאוחר. ועוד דכבר אמר לעיל מסרת גבורים וכו' והיינו הישועה והפורקן, ולמה כפל הדברים. ועוד יש לדקדק דקדוק עצום, דלמה בעל הניסים דפורים לא נסדר רק הנס, ולא נאמר כלל מה שקבעו ותקנו "אחר כך", וכאן נאמר מה שתקנו אחר כך. וכדי ליישב כל זה, נראה להקדים מה שכתב בספר קדושת לוי בענין חנוכה בקדושה שניה, הטעם דלא נקבע לקרות מגילת חשמונאים כמו מגילת אסתר, כי באורייתא ברא קב"ה עלמא (וזהר ח"א ה.), והמתנהגים על פי התורה אינם צריכים לשום פעולה גשמיות, וכזה היה הנס של מרדכי ואסתר שלא עשו שום פעולה, לכן זה הנס קורין המגילה והיא תורה. אבל נס חשמונאי שהיה איזה סיוע ופעולה גשמיות ממעשה תחתונים שהיה דרך מלחמה, והתורה היא כמו שהיה בתחילת הבריאה קודם חטא אדם הראשון, שכל הטבעים יעשו שליחות בשר ודם בלי שום פעולת התחתונים, לכן קורין מגילת חשמונאים, כי רצונינו וחפצינו בחסדים יותר, שלא

נָאָר אֵיין טָאָג מאַכט מען אויף דעם, אויף לעתיד, אַז מ'ויל האָבן אַ העכערע בחינה [ווי נס חנוכה], ס'זאָל זיין אַזוי ווי די [בחינת] תורה הקדושה, אַזוי ווי ס'איז די אותיות התורה, ס'זאָל זיך אַליין טון אלעס [לויט] דעם רצון ישראל, דעם רצון ה' ברוך הוא, מ'זאָל נישט דאַרפן קיין שום פעולה, קיין מלחמות אָדער כדומה. [עד כאן בישמח משה].

לא

ונראה לומר לדרך הישמח משה, כי יום האחד הזה שניתוסף עבור המשכת בחינה דלעתיד, הוא יום "זאת חנוכה", כי מעלין בקודש ולא מורידין, ובסוף ימי חנוכה ממשכין בחינה היותר גבוה מנס חנוכה. ואולא לפי תירוץ הבית יוסף שהפך נתמלא מיד, ונמצא שרק על יום השמיני קשה מה היה הנס, אבל הוא עבור המשכת הבחינה דלעתיד, וכדברי היש"מ לויט דעם מוז איך זאָגן, לויט דעם ישמח משה, אַז די קשיא איז אויפן אַכטן טָאָג [מה היה הנס בו, ועל זה מתרץ הישמח משה דיום "השמיני" הוא כדי להמשיך הבחינה דלעתיד]. וואָרן איך קען דאָך נישט זאָגן [שכוונת הישמח משה] אַז דעם ערשטן טָאָג [יהא נתקן עבור המשכת הבחינה דלעתיד. דהלא קיי"ל] (שבת כא:): מעלין בקודש ולא מורידין, [ואם כוונת היש"מ על יום ראשון, א"כ נמצא דבשאר הימים הוא המשכת מדריגה נמוכה מזה. אלא מאין מסתמא [איז עס] 'דערנאָך' [בסוף ימי חנוכה], אַז מ'ויל אַ 'העכערע' בחינה, קומט עס 'דערנאָך'. נאָר וואָס דען, זיי ברענגן דאָך אַזוי טאָקע (בפרי חדש אור"ח סימן תרע, ועוד), [אַז] לויט דעם תירוץ [השני של הבית יוסף] אַז ס'איז באַלד נתמלא געוואָרן דער פֿך ווען מ'האָט 'אַרויס געשיט' [השמן מן הפך לתוך המנורה בכל יום, לפי זה נמצא] איז דעם אַכטן טָאָג נישט

יעשו התחתונים שום פעולה גשמית, רק תפילה ותחתונים. וזהו עשאים ימים טובים, כלומר שגרמו שנפתחו למעלה האורות מאליהן כמו יום טוב, וקבעום למטה בהלל והודאה, עיין שם.

ומבואר שם שרצו להמשיך לדורות בבחינה יותר גבוה ממה שנעשה בזמן הנס, והיינו יום טוב, שנפתחין האורות מאליהן. ונתבאר עוד שם דעל ידי הדלקת נרות נפתחין האורות, ור"ל דזה איננו פעולה גשמית, רק פעולת מצוה, ונמשך למטה על ידי הלל והודאה, והבן. והנה לפי זה יתכן דבשנה אחרת בזמן ההוא המעוֹד לטוב, פעלו על ידי המצוה ומעשיהם הטוב כונתם, להמשיך בבחינה היותר גבוה ממה שנעשה בזמן הנס. ועל פי זה נתיישב קושיא הנ"ל למה נקבע יום אחד יותר ממה שנעשה בו הנס, דאחד הוא כנגד הבחינה היותר גבוה שנמשך שלא היה בזמן הנס, ונתקן הדלקה, דעל ידי הדלקה נפתחין האורות כנ"ל. ועל פי זה יתבאר לשון הגמרא הנ"ל לשנה אחרת עשאים ימים טובים, דהיינו בבחינת יום טוב שלא היה בזמן הנס, רק הם פעלו זאת לשנה הבאה, וקבעום למטה ולדורות בהלל והודאה כנ"ל.

והנה קריאת המגילה שהיא תורה לא נתחדשה אז, כי כל התורה ניתנה למשה, וכמבואר להדיא בירושלמי דמגילה (פ"א ה"ה) המגילה הזאת ניתנה למשה, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה, ועיין מ"ש בפסוק (אסתר ד א) ומרדכי ידע וגו', וכל התקונים הלא נכתב הכל במגילה, ואם כן לא נתחדש שום דבר. אבל בנס דחשמונאים שלא היה בשלמות כפי שורת התורה, וכפי כונת הבריאה מתחילה שכל העולמות יעשו טובת ישראל בלי שום פעולה גשמית, תקנו הם מה שנתקנו. ועל פי זה יתבאר ומדויקת היטב הלשון שתקנו בעל הניסים, כי בעל הניסים דפורים לא נאמר רק ואתה ברחמך וכו', ולא נזכר שום פעולה גשמית, לכך לא נזכר מה שתקנו, כי הם לא תקנו דבר, רק מרדכי עשה כפי מה שנמסר לו. אבל בחנוכה נאמר ואתה ברחמך וכו' עמדת להם וכו', להם דייקא, וכמפורש להדיא אחר כך מסרת גבורים ביד חלשים, ועל כל פנים כפעולת מלחמה מכוסה בטבע, לכך מסיים ולך עשית וכו' בעולמך, כי אומות העולם אינם מבינים הראוי להעשות על פי שורת התורה, אבל ולעמך ישראל שקבלו התורה, עשית תשועה גדולה ופורקן רק כהיום הזה שמתנהג בטבע, אבל לא כתחילת הבריאה הנעשית בכונת התורה בלי פעולה כלל, והבן פי נכון בס"ד.

או יאמר ולעמך ישראל עשית תשועה "גדולה" ופורקן רק "כהיום הזה", ר"ל כפי שנמשך 'עכשיו' הוא "תשועה גדולה" וכו', אבל לא 'בזמן הנס' והבן.

על כן ואחרי כן באו בניך וכו', ר"ל תקנו הם עצמם מה שתקנו והדליקו נרות כנ"ל שיפתחו האורות, וקבעו שמונת וכו' שמונת דייקא, דהיינו שיהיה בבחינה יותר גבוה כמ"ש, והיינו להורות ולהלל לשמך הגדול דייקא, כעין שפירשו התוספות (ברכות ג). שיהיה שמו גדול ושם, דהיינו שבחינת הויה יתגלה, דהיינו שיהיה הכל בלי פעולה גשמית, ושמו הגדול יתגדל ויתקדש במהרה בימינו אמן. [וענינו מה שהאריך אח"כ לבאר ענין הנזכר, דכשמיני פעולה גשמית הוא שלא כשורת התורה, ואכמ"ל. וקצת מלשוננו שם, הובא לקמן בהערה כא].

געווען קיין נס, נו העט גיווען נישט געדארפט צו זיין נאָר די ערשטע זיבן טאָג ניוס טוב, ולא יום השמיני].

נו לפי זה, איז דאָך גוט דער ישמח משה, אז דעם אכטן טאָג דאָס מאַכט מען שוין [בכדין] אַז מ'זאָל ממשיך זיין אַ העכער נס, אָן אַ שום פעולות.

לב

ישוב קושיא ז

ובזה מצאנו טוב טעם על מה שנקרא יום השמיני "זאת חנוכה", דמבואר בקדושת לוי דשם "חנוכה" הוא על שהם ימי חינוך והרגל לגאולה העתידה, ואם כן לפי האמור הרי עיקר החינוך לגאולה העתידה הוא ביום השמיני, וע"כ נקרא "זאת חנוכה".

מיט דעם קען זיין איז רעכט פאַרוואָס ס'הייסט "זאת חנוכה".

ווייל דאָס שטייט דאָך אויך אין קדושת לוי^{טו} [ובבני יששכר], דער נאָמען "חנוכה", [איז ווייל] דאָס איז אַ "חינוך" אויף לעתיד, דעם וואָס ס'איז געווען דעמאָלטס [בימי החשמנאים] דאָס איז אַ חינוך. דאָס איז אַן "התחלה", ווערט עס אָנגערופן "חינוך". יעדע זאָך וואָס מ'איז מְחַנֵּךְ אַ נייע זאָך, מ'איז עס מְחַדֵּשׁ, מאַכט מען אַ "חינוך". און דעם [הארת נס חנוכה] וועט דערנאָך ממשיך זיין אויף לעתיד, דעם איז נאָר אַן "התחלה" אויף לעתיד, [איבערדעם] הייסט דאָס "חנוכה" [מלשון חינוך והרגל לגאולה העתידה].

לג

מיט דעם איז רעכט, לויט ווי דער ישמח משה זאָגט אַז מ'האָט געמאַכט נאָך אַ טאָג [עבור המשכת בחינה דלעתיד, וכמו שביארנו דהכונה על יום השמיני], קומט אויס דער אַכטער טאָג איז אויף דעם, ווייל מ'זוכט אַ העכערע בחינה.

לד

איבערדעם לעתיד וועט דאָך אַזוי זיין, [כי הישועה דלעתיד] דעם וועט אַוודאי זיין בשלימות אינעם ענין [שהכל יהא נעשה מן השמים בלא פעולות בני אדם], איז עס אויף אַזאָן אופן אַזוי ווי די תורה הקדושה זאָגט, אַזוי ווי דער כח התורה איז, [אַז] ס'ברויך צו זיין [אַז] מ'זאָל אַליינס, ס'זאָל זיך אַליין טון [מן השמים].

לה

די גאולה העתידה איז דאָך אַזוי, אַז מ'טאָר גאָרנישט טון [דערצו]. מ'מוז נאָר, מ'מוז וואַרטן.

הקדוש ברוך הוא זאָגט^{טז} [דכשיגיע זמן הגאולה] מאליו אני מביאה בקולי קולות, - שלא ידחקו את הקץ, - כשיגיע העת מאליו אני מביאה [בקולי קולות, ולא אתעכב].

^{טו} בקדושת לוי ריש פרשת ויצא: ויבואר בזה מה שאנו קורין לנס דחנוכה בשמן, לשון "חנוכה". כי חנוכה הוא מלשון "חינוך". והוכן הדברים, דמצינו בתורה גבי חינוך הבגדים של כהנים שנאמר (תצוה כט, לג) לְמַלֵּא אֶת יָדֶם לְכֶהֱן כֹּר, דהנה כל דבר אשר נעשה מקום להשראת הקדושה עלינו, צריכה מקודם לעשות כלי והכנה ובית קיבול שיהיה מקום להקדושה הבאה אחר כך לשרות בדבר ההוא, וזה נקרא "חינוך", כמו שמחנכין הנער במצוות שיהא כלי מזומנת לקבל השראת הקדושה שחל עליו בעת גדולתו.

ועיין עוד ביתר ביאור בבני יששכר במאמרי חנוכה בכמה מקומות (וכפרט במאמר ב), שביאר דלשון חנוכה הוא מלשון חינוך והרגל לגאולה העתידה, שע"י נס חנוכה מתגלה בימי חנוכה מעט מן אור הגנוז שעתיד להתגלות לצדיקים לעתיד לבא, עיי"ש באורך ואכמ"ל.

^{טז} כמבואר במדרש רבה שיר השירים (פ"ב פסוק ז): הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם [אם תִּפְעוּ וְאם תִּעְזְרוּ אֶת הָאֶהָבָה עַד שֶׁתִּחַפְּצוּ]. ... ר' חלבו אומר ארבע שבועות יש כאן, השביעי לישראל שלא ימרדו על המלכויות, ושלא ידחקו על הקץ, ושלא יגלו מסטירין שלהם לאומות העולם, ושלא יעלו חומה מן הגולה. ... מהו עד שֶׁתִּחַפְּצוּ, מלכות של מעלן, לכשתחפוצ מרת לקיין מאליה אני הוא מביאה בקולי קולות ולא אתעכב, לכך נאמר עד שֶׁתִּחַפְּצוּ. [ועיין ביואל משה מאמר ראשון (סימן כד, מג, מח, ע).]

לו

איבערדעם דעם וואָס ס'איז אַ חינוך אויף לעתיד, איז דאָך עס נאָר דער אַכטער טאָג, וואָרן דעם איז דאָך דער בחינה פון לעתיד.

אַבער אין די אַנדערע זיבן טאָג, איז דאָך אויף דעם וואָס ס'איז 'געוועזן' [הנס שבימי החשמונאים. און דער] נס חנוכה איז דאָך געווען דורך מלחמה, דורך די פעולה פון די חשמונאים, [ווען] זיי האָבן זיך אָנגענומען פאַרן דת, האָבן זיי 'לוחם' געוועזן פאַרן דת, פאַר די תורה הקדושה.

לז

מיט דעם טייטשט ער דאָך אויכעט דער ישמח משה^י, וּלְעִמָּה יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ תְּשׁוּעָה 'גְּדוּלָּה' וּפְרוּקָן 'כְּהִיּוֹם הַזֶּה' [דעכשוי כהיום הזה] זוכט מען 'נאָך גרעסער', אָן אַ שום פעולות.

לח

ממילא לפי זה איז דאָך דער לעצטער טאָג חנוכה, איז דאָך פאַר דעם. בעצם איז דאָך [שם] "חֲנוּכָּה" איז דאָך פאַר די 'חֲנוּכָּה' פון לעתיד, און די חנוכה פון לעתיד איז דאָך טאַקע נאָר דער אַכטער טאָג, [וואָרן] דעם איז [אויף] דער בחינה וואָס ס'וועט זיין לעתיד.

איבערדעם הייסט דער אַכטער טאָג, הייסט דאָס "זאת חנוכה", [ווייל] דאָס איז דאָך דאָס גאַנצע, די אַלע טעג ווערן אָנגערופן "חֲנוּכָּה" אַלץ נאָר ווייל ס'איז ווייניג [נגד הישועה דלעתיד, ועיקר התכלית הוא] ווייל מ'קומט צי, מכח דעם קומט מען צי צו דעם חינוך וואָס ס'ברויך צו זיין לעתיד, די "התחלה" איז געוועזן בימי החשמונאים, דער גאולה וואָס ס'איז געווען דורך מלחמות. אַבער מ'קומט צי פון דעם צו אַ "העכערע בחינה" נאָך, ווייל מיט דעם כח איז מען ווייטער ממשיך דעם חינוך וואָס ס'ברויך צו זיין לעתיד, און דאָס איז דער אַכטער טאָג. איבערדעם איז דאָס "זאת חנוכה".

לט

ביאור הפסוק לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי

לכאורה למה דייקא זיין נאמר לשון זה, והלא גם בסתם חרישה וזריעה תלויים בו הרבה מצות, ויש בהם נסיון קיום המצות דעם קען זיין אפשר די כוונה, וואָס ס'שטייט (בשלח טו, ד) הִנְנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַיִּלְקְטוּ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא. [דלכאורה] וואָס איז דער "הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי". אפילו ס'איז געווען דער ציווי וואָס ס'איז דאָ דערינען [שלא יותירו למחרתו, ולא ילקטו בשבת^ט, אבל גם] אין אַלע זאַכן איז דאָ מְצוֹת, וואָס וויל ער באַוואַרענען [דייקא בענין הֵמָּן באומרו] לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי. לכאורה איז דאָך דאָ מְצוֹת [בשאר ענינים, יותר מבעסק הֵמָּן], אין פשטות איז מער מְצוֹת דאָ אין חרישה און אין זריעה און קצירה, איז דאָ נאָך מער מְצוֹת ביי יעדן פרט, ביי יעדן פסיעה. ווי כלאים [ביי די זריעה], און ביי קצירה [לקט שכחה ופאה], און תרומות ומעשרות, ס'איז שווער אויסצורעכענען דעם סדר [המלאכות], און אַלעס איז מקושר מיט אַסאַך מְצוֹת. פאַרוואָס גראַד ביי דעם [אצל הֵמָּן, שטייט] לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי.

^י עיין לשונו לעיל בסוף הערה טו, ד"ה או יאמר.

^ט וכמו שפירש שם רש"י: לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי. אם ישמרו מצות התלויות בו, שלא יותירו ממנו, ולא יצאו בשבת ללקוט.

מ

אבל י"ל דהנה כִּמֶּן לא הצטרכו לעשות שום פעולות, והכל בא להם מן השמים, ולפי דברי הקדושת לוי זה ממש בחינת "התורה" כמו שצריך להיות. ולזה אמר הכתוב לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי, שהנסיון הוא אם יעמדו גם לעתיד בבחינה זו שהוא בחינת "תורת"

נֶאֱרָ וּוָאָס דַּעַן, לויט ווי דער קדושת לוי זאָגט דאָ, ינש לפרש כין דאָ דער נסיון איז דאָך געוועזן, ס'איז דאָ דערינען פונעם כח התורה וואָס ס'ברויך צו זיין [אז] מ'זאָל נישט דאַרפן טון קיין שום פעולה, אַזוי ווי ביי בריאת העולם, דעס איז שוין נישט דאָס שלימות פון די תורה הקדושה אַז מ'ברויך שוין צו טון פעולות.

מא

איבערדעם איז רעכט, ביים מן האָט מען נישט געדאַרפט טון קיין שום פעולות, ס'איז אליין געקומען מן השמים. אַז זיי העטן גיווען זוכה זיין, העטן זיי [ממשיך געווען בחינה כזו גם בשאר דורות].

ס'שטייט (בהעלתך יא, ח) שְׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ, די צדיקים איז עס געקומען ביז אין שטוב אַריין, נישטאָמאָל 'קלויבן' האָט מען געברויכט. אויף אלענפאלס [אף להמון עם], נישט מער ווי קלויבן. מ'האָט נישט געדאַרפט טון קיין שום פעולות. און 'דאָס' איז דאָך דער כח התורה, אָן אַ שום פעולה.

איבערדעם זאָגט ער דאָ הִנְנִי מְמַטִּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וגו', לְמַעַן אֲנִסְנוּ "הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי", צי מ'וועט בלייבן ביי דעם כח [גם בשאר דורות], זיי וועלן גיין 'ווייטער' [גם בעתיד] מיט דעם כח וואָס שטאַמט פון די תורה הקדושה^{כא}.

מב

ועל דרך זה יובן גם מה שלמדו מכאן דלא ניתנה תורה אלא לאוכלי הָמָן, כי רק הם היו ממש בבחינת כח "התורה", להיות הבריאה ממלא שליחותם של ישראל, מבלי שום פעולות בני אדם.

אפשר איז דאָס דער פֿשֶׁט [במה שדרשו מכאן] לא ניתנה תורה אלא לאוכלי הָמָן^{כב}. ווייל דער כח השפעת התורה איז נאָר ווען ס'איז [כדרך] אוכלי הָמָן, [מבלי פעולות האדם]. אַז נישט איז עס נישט דער אָמְת'דיגער כח השפעת התורה, ווען מ'דאַרף טון פעולות. די השפעת התורה איז אויף דעם אופן [של אוכלי הָמָן].

^כ בגמרא יומא (עה): כתיב (בהעלותך יא, ט) וּבְרַדְתָּ הַטֹּל עַל הַמִּחְנֶה לֵילֵךְ יֵרֵד הָמָן עִלּוֹ [פירש"י: אלמא בתוך המחנה יורד], וכתיב (בשלח טז, ד) וַיֵּצֵא הָעָם וְלָקְטוּ [ויציאה מחוץ למחנה משמע], וכתיב (בהעלותך שם, ח) שְׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ [שטו משמע למקום רחוק, כמו משוט באָרֶץ] (איוב א, ז). הא כיצד, צדיקים ירד על פתח בתיהם, בינונים יֵצְאוּ וְלָקְטוּ, רשעים שְׁטוּ וְלָקְטוּ.

ובזהר הקדוש (ח"ב סב:): שְׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ, מאי "שטו", שטוּתא הוּוּ נִסְבִּי לְגִרְמִייהו וכו', מה כתיב בהו (בהעלותך שם) וְשָׁחַנוּ בְּרַחֲמֵי וְגו', מאן אֶשְׁרָח לֹן כָּל הָאֵי, אֵלָא דְאִינוּן לֹא הוּוּ בְּנֵי מְהִימְנוּתָא. כְּגֻנוּתָא דְאֵי, אִינוּן דְלֹא מְהִימְנֵי בֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, לֹא פֻעָן לְאֶסְתַּכְלָא בְּאֶרְחוֹ, וְאִינוּן פֻּעָן לְאֶשְׁרָחא גְרַמִּייהו כָּל יוֹמָא בְּתוֹרָא מְזוּנָא, וְיִמָּא וְלִילִי, דְלִמָּא לֹא סָלִיק בִּידֵיהּ פֶּתָא דְנִהְמָא. מאן גִּירִים לֹן הָאֵי. בְּגִין דְלֹא אִינוּן בְּנֵי מְהִימְנוּתָא.
^{כא} ודבר זה תלוי בחיקון המעשים, כמו שביאר הישגות משה בהמשך מאמר הני"ל בפרשת וישב, דהבורא יתברך מתנהג עם האדם מדה כנגד מדה, ועל כן אם אינו עושה כפי היכולת במילי דשמיא, אז נופל תחת הטבע וצריך להשתדלות ולעשות כפי היכולת במילי דעלמא, אבל אם עושה כפי היכולת במילי דשמיא, אין צריך כלל להשתדל בפעולה גשמית במילי דידידה. (דברי יואל).

^{כב} במכילתא פרשת בשלח (פרשת ויסע, ב) וכן בתנחומא פרשת בשלח (סימן כ): מכאן היה רבי אלעזר המודעי אומר, כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר, הרי זה מחוסר אמנה, שנאמר לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא. רבי יהושע אומר שונה אדם שתי הלכות בשחרית ושתיים בערבית ועוסק במלאכתו כל יום מעלין עליו כאלו קיים כל התורה כולה. מכאן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר לא נתנה תורה לדורש אלא לאוכלי הָמָן, הא כיצד היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן אוכל ושותה ומהיכן היה לובש ומכסה, לא נתנה תורה לדורש אלא לאוכלי הָמָן, ושניים להם אוכלי תרומה.

מג

ישוב קושיא א

בבית לבן עדיין הוצרך יעקב לעשות קצת פעולות והשתדלות נגד לבן, אבל לאחר ההתאבקות שנצטו לשרו של עשו, זכה מעתה שיהיה לו בחינת כח "התורה" שלא יצטרך עוד לעשות פעולות, ולזה נאמר אז וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם, שלם "בתורתו", היינו בבחינת התורה הקדומה לעולם

דאָס קען זיין דער פֿשט [במה שאמרו וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם "בתורתו"].

יעקב אבינו איז געווען ביי 'דער' בחינה, אזוי ווי דער תנא דבי אליהו זאגט^{כב}, כָּל יָמָיו איז ער געזעצן בַּהֲהִלָּה שֶׁל תּוֹרָה.

נאָר דאָ ווען ער איז געקומען בבית לבן, האָט ער געהאַט די גרויסע נסיונות, ער האָט אָנגעגרייט פֿאַר אידן [הכנה לדורות לכשיהיו] אין אַלע גְּלוּת'עֶר, די אַלע נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל זענען געוועזן אין 'די' צאן וואָס ער האָט געפֿאַשעט^{כד}, וואָס ער האָט מסכים געווען מיט לִבְנֵי [לרעות צאנן], און וואָס ער האָט אַרומגעשלאָגן מיט לִבְנֵי [בתחבולות] איך להציל את שלו, ואם כה יאמר עַקְדִּים יִהְיֶה שְׁכָרָךָ וגו'.

אזוי ווייט, [אז] ס'איז געקומען דער שַׁר שֶׁל יַעֲשֹׂו, איז געווען וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ וגו' וַיִּגַּע בְּכַף יָרְכוּ.

[ונמצא דמקודם שחזר לארץ ישראל ובא לשכם] האָט ער געהאַט גרויסע מלחמות, ער איז דעמאָלטס נאָכנישט געווען בשלימות אין די תורה, שלימות התורה, אז ס'זאָל גיין 'אזוי צו', אָן פעולות און מלחמות, ריין מן השמים.

מד

אַבער דערנאָכדעם, נאָך דעם התאבקות [עם שרו של עשו], איז ער שוין פֿטור געוואָרן אַלע, איז ער געקומען וַיָּבֹא יַעֲקֹב "שָׁלֵם", איז ער געווען שלם בתורתו, מיטן כח התורה. פון דעמאָלטס אָן האָט ער שוין נישט געדאַרפט קיין שום פעולות, איז אַלדינגס שוין [געווען] געטון מן השמים, דאָס זיצן און דאָס גיין, אפילו ווען ער איז געקומען קיין מִצְרַיִם שפעטער. ער איז 'אייביג' געווען וַיִּהְיֶה ה' עִמּוֹ, אזוי ווי ס'איז געווען די השפעת התורה.

[ונמצא דמעת חזרתו לארץ ישראל מבית לבן] איז ער געבליבן [שוין אייביג] שלם בתורתו.

מה

ישוב קושיא ב

יוסף למד אצל אביו בחינת כח התורה שלא להצטרך לפעולות, אבל אח"כ בחיותו במצרים, הוצרך לעסוק בפעולות והשתדלות, הן נגד כחות הטומאה, והן לענין הנהגת המדינה שהיה שני למלך, ולכן נקרא יוסף שכן תלמודו, כי הוצרך לשכוח לפי שעה גורל הבחינה שלמדו אביו, ועל זה קרא שם הבכור מנשה על שם כִּי נִשְׁנִי אֲלֵקִים אֶת כָּל עַמְלִי

אַבער יוסף הצדיק [ווען ער] איז געווען 'אין' מִצְרַיִם, האָט ער געמוזט טון פֿאַרשידענע פעולות.

^{כב} בתנא דבי אליהו רבה (פרק ה'): ומפני מה זכה יעקב לחיים שלא בצער ושל א ביצר הרע בעולם הזה, ממה שעתידי הקב"ה ליתן אל הצדיקים לעתיד לבא. מפני שהיה יושב בבית המדרש מקטנותו ועד זקנותו, והיה בקי במקרא ובמשנה בהלכות ובאגדות, שנאמר (תולדות כה, כו) וַיַּעֲבֹד אִישׁ תֵּם יִשָּׁב אֱהִלִּים, ואומר (תהלים קכו, ד-ה) כְּחָצִים בֵּיד גְּבוּר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים אֲשֶׁרֵי הִגְבֵּר וגו', ואומר (ישעי' כח, ט) אֶת מִי יוֹדֶה דְּעָה וגו' גְּמוּלִי מִחֶלֶב עֲתִיקִי מִשְׁדֵּיִם.

^{כד} כמבואר בדברי האר"י הקדוש. עיין בדברי יואל פרשת ויצא וישלח.

קודם איז ער דאך געוועזן א שני למלך, נעבן רשעים, ער האט געדארפט ארומגיין נעבן דעם [ולעשות פעולות ללחום נגד כח טומאתם].

[והשנית דגם בפשטות היה מעורב במלחמות והנהגת המדינה] און ער איז געווען [כדכתיב] [מקץ מא, מד] ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו, זאגט דער תרגום [וּבְרַמְיָךְ לֹא יָרִים גִּבּוֹר יָת יָדֵיהֶם לְמִיחָד זֵין וְיָת רַגְלֵיהֶם] לְמַרְכָּב עַל סוּס. יעדע 'מלחמה', יעדער כלי זין, איז דורכגעגאנגען דורך יוסף הצדיק.

בפשטות האט ער געהאט דאָרט ענינים [לעשות פעולות], דער כח פון די מלחמה און פון אלעמען, איז עס געלעגן [בפעולותיו], און ממילא [הגם] ס'איז טאקע געווען [וה' עמו^כ], ער האט מצליח געווען^כ, אָבער אַלץ מיט "פעולות", וואָס דאָס איז נישט, דאָס איז נישט דער כח וואָס ער האט געלערנט פון בית אביו^כ און פונעם כח התורה, ס'איז נישט געווען נאך דער שלם בתורתו וואָס ס'איז געווען ביי יעקב אבינו.

מו

אבל אח"כ חזר גם יוסף לבחינה זו, ולכן את שם השני קרא אֶפְרַיִם כִּי הִפְרִי אֱלֹקִים בְּאָרְצִי עֲנִי, ובפרט לאחר שבא יעקב למצרים חזר גם הוא לבחינת כח התורה כראוי

'דערנאך' [=שפעטער] קען זיין איז שוין דאָס אויך געווען [גם אצל יוסף], ער איז געקומען צום שלימות, ווען יעקב אבינו איז געקומען קיין מצרים^כ.

מז

אָבער אַזוי ביז דעמאָלטס, ביז דערווייל, איז עס נישט געווען 'דער' כח. איבערדעם ממילא איז פון אים נשכח געוואָרן 'דער' כח [של בחינת השפעת 'התורה'], ווייל די עבודה פון די הַמִּשְׁכַּת הַיְשׁוּעָה [לישראל במצרים] איז געגאנגען אויף 'דעם' אופן [על ידי פעולות]^{כט}.

איבערדעם [נשכח ממנו בחינה היותר גבוה, ווייל] יעדער צדיק ווייזט מען דאך לויט זיין דרך, מ'זאל נישט מחליש דעתו זיין, [ולכן] האט ער שוין 'פארגעסן' דעם כח [התורה, של בחינה העליונה].

[דעם וואָס] ס'שטייט ביי יעקב אבינו [וַיָּבֹא יַעֲקֹב שְׁלָם], דעם וואָס שטייט ביי יעקב אבינו שלם בתורתו, מיט דעם כח התורה איז ער געקומען שלם, ביי יוסף'ן איז [עס] געוועזן נשני אַלְקִים.

מח

אפשר שפעטער איז געווען הַפְּרִי אֱלֹקִים בְּאָרְצִי עֲנִי (שם נב), איז שוין ער אויך צוגעקומען צו דעם [לבחינת השפעת התורה, אפילו קודם בוא יעקב לשם, ולכן קרא שם השני "אפרים"].

אָבער דערווייל [בתחילת היותו במצרים] איז געווען נשני אַלְקִים [ולכן קרא שם הבכור "מנשה"].

^{כב} מלשון הפסוק הנאמר ברוד (שמואל א' יח, יד).

^{כג} וכמו שנאמר ביוסף (וישב לט, כג): וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף, וַיְהִי אִישׁ מְצֻלָּח וגו'. וַיָּרָא אֶדְנָיו כִּי ה' אִתּוֹ, וְכָל אֲשֶׁר הוּא עֲשָׂה ה' מְצֻלָּח בְּיָדוֹ.

^{כד} וכלשון הפסוק כי נשני אַלְקִים אֶת כָּל עַמְלִי, וְאֶת כָּל "בית אבי".

^{כה} שהרי ליעקב היה כח התורה בשלימות, מבלי הצטרפות לפעולות, גם כשירד למצרים. (כמבואר לעיל אות מד).

^{כז} וכדרך שהיה העבודה בהמשכת הישועה של נס חנוכה בימי החשמונאים.

מט
ישוב קושיא ח

ולכן ביום "זאת חנוכה" שנתקן עבור המשכת בחינת כח התורה דלעתיד, מתחילין לקרות בענין נְשִׂיא לְבָנֵי מְנַשֶּׁה, כי סגולת יום זה לתקן בחינת שכחת כח התורה שעל שם זה נקרא "מְנַשֶּׁה", ולהעלות למדרגה יותר גבוהה שהוא בחינת הנסים דלעתיד מבלי שום פעולות, שהוא בחינת כח התורה

איבערדעם קען זיין, "זאת חנוכה" ליינט מען פֿיום הַשְּׂמִינִי נְשִׂיא לְבָנֵי מְנַשֶּׁה. ווייל דער טאָג פון זאת חנוכה איז דאָך [כדי] מ'זאָל ממשיך זיין 'דעם' כח, די כח פון די תורה הקדושה, אָן אַ שום פעולה, אַזוי ווי ס'שטייט אין ישמח משה לויט דעם דרך פונעם קדושת לוי, [ולדרכינו ביארנו כן] דאָס איז דאָך דער אַכטער טאָג. און מְנַשֶּׁה האָט דאָך געוויזן נְשִׂי אֱלָקִים [על המשכת הישועה ע"י פעולות, שהוא בבחינת שכחת הדרך של "כח התורה" מבלי פעולות, שגם "נס חנוכה" היה בבחינה כזו כמו ביוסף במצרים]. איבערדעם ברויך מען דאָס אויפהייבן און פאַררעכטן אויף די העכערע בחינה פונעם "כח התורה" [שיהיה הכל מבלי פעולות כמו לעתיד, און] אויף דעם איז זאת חנוכה [להמשיך הבחינה דלעתיד].

איבערדעם ליינט מען דעם, זאת חנוכה הייבט מען אָן צו ליינען נְשִׂיא לְבָנֵי מְנַשֶּׁה, און מ'ליינט פון דעם אויס ווייטער די אַלע [איבעריגע] נשיאים, הייבט מען אָן [עם נְשִׂיא לְבָנֵי מְנַשֶּׁה].

אַלעס [הוא במכוון], ס'איז דאָך נישט בחנם, די קריאה פון [א] יום טוב. ס'איז [טאקע] לויטן חשבון פון די נשיאים [קומט אַזוי אויס ביום השמיני], אָבער [דאָך] אַלעס האָט אַ צייט, קיין שום זאך איז דאָך נישט [במקרה], אַלדינגס איז דאָך מְכוּן [בכוונה מיוחדת].

איבערדעם ליינט מען דעם נְשִׂיא לְבָנֵי מְנַשֶּׁה אין זאת חנוכה, אינעם אַכטן טאָג.

נ
ישוב קושיא ו

יעקב אבינו התפלל [מן לְכֵם רַחֲמִים לְפָנֵי הַקֹּב"ה, שנאמר בו אצל הים ה' אִישׁ מִלְחָמָה, והיינו שנוכה לבחינה דלעתיד, שהוא קען הבחינה שזוהתה על ים סוף, שנאמר שם ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחְרִשׁוּן

איבערדעם, לויט ווי ער זאָגט [אויף] דעם פסוק, רבי יהושע בן לוי, [דהפסוק מיירי בגליות, אתי שפיר מה שהתחיל ואמר] וְקָל שֶׁ-דִּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לְפָנֵי "הָאִישׁ" [זה הקב"ה, שנאמר] ה' אִישׁ מִלְחָמָה, רחמים לפני ה', דער בורא כל עולמים ווערט אָנגערופן אִישׁ מִלְחָמָה. [והכוונה בזה, שהתפלל כן] דער בורא כל עולמים אַליין זאָל לוחם זיין, אַזוי ווי ס'איז געוועזן [אצל קריעת ים סוף] ה' אִישׁ מִלְחָמָה.

נא

[דהנה] וואו געפינט מען הקב"ה הייסט אִישׁ, טאָקע נאָר דאָרט [אצל הים סוף], ה' אִישׁ מִלְחָמָה איז דאָך געזאָגט ביים ים. [שאו מציון] מ'האָט געזאָגט פאַר אידן ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחְרִשׁוּן (בשלח יד, יד), מ'האָט געזאָגט ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחְרִשׁוּן און מ'האָט גאָרנישט געהייסן 'טו'ן' [בפעולות בני אדם].

די וואָס זיי האָבן געזאָגט מ'זאָל לוחם זיין^ל [עם המצריים], האָט מען זיי נישט געלאָזט [ועל זה השיבו להם ה' יִלְחֶם לָכֶם].

^ל מן הד' כחות שעל הים, שכת אחת אמרה נלחום עם המצריים, כמבואר בתרגום יונתן שם בפרשת בשלח.

אידן האָבן גאַרנישט געטון, נאָר וַיִּצְעֲקוּ [בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] אֶל ה' (בשלח שם, י).
[ונאמר למשה וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטְּףִּי^{לא} (שם, טז).

מ'איז נישט געגאנגען [ללחום בכח בשר ודם], ס'איז געווען ה' יִלָּחֶם לָכֶם, אָן א שום פעולות.

נב

איבערדעם, אַזוי ווי ער הייבט אָן די פסוקים [בפרשתן], הייבט ער דאָך אָן מרמז צו זיין אויף אַלע גְלוּת'ען, הייבט מען אָן [וְקָל שֶׁ-דִּין] יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים, מי שאמר לעולמו דִּי [יאמר לצרותינו דִּין], ס'זאָל זיין 'גענוג' פונעם גלות (וכדלעיל אות טו), [ולזה ממשיך הכתוב] ס'זאָל זיין יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לְפָנֵי הָאֵישׁ [זה הקב"ה, שנאמר] ה' אִישׁ מְלַחְמָה, [שכבר נזכה לישועה השלימה שהוא רק על ידי השי"ת, מבלי שום פעולות בני אדם].

נג

ישוב קושיא ד (באופן ב)

ולזה הביא המדרש לכאן דברי הפסוק אֲשֶׁר הִנָּבֵר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ, דהיינו יסורי הגלות, אשר הסוף לזה תהיה שנוכה להגאולה בבחינת "מתורתך" תִּלְמְדֶנּוּ, דהיינו בבחינת התורה מבלי שום פעולות בשר ודם

איבערדעם זאָגט ער דער מדרש אויף דעם, זה שאמר הכתוב אֲשֶׁר הִנָּבֵר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ, די אַלע יסורים וואָס מ'האָט סובל געווען אין גלות, אַז דער סוף איז מ'זאָל צוקומען ס'זאָל זיין "מתורתך" תִּלְמְדֶנּוּ, דעם כח התורה [הנזכר בקדושת לוי], ס'זאָל זיין ניתן לכתוב. דער כח התורה, [אַז] אידן זאָלן גאַרנישט ברויכן טון, אַזוי ווי לעתיד וועט מען זוכה זיין, לעתיד, קיין שום מלחמה [בידי אדם], נאָר דער בורא עולם אַליין וועט אַלעס טון.

נד

ומקושר כל הענינים שהזכרנו על קוטב אחד

איבערדעם הייסט עס לְפָנֵי הָאֵישׁ, ה' אִישׁ מְלַחְמָה.
דאָס איז די בחינה - "מתורתך" תִּלְמְדֶנּוּ - וואָס ער זאָגט אין קדושת לוי.
אַזוי ווי ס'איז די בחינה פון זאת חֲנוּכָּה.

נה

ישוב קושיא ג (באופן ג)

וממילא גם הא דלא אשכל עוד שפיר נרמז מפסוק זה, שהרי כאן נרמז הבחינה דלעתיד שתהיה הישועה מבלי פעולות בני אדם, רק ע"י הקב"ה בעצמו. ועי' בהכרח שתהיה הגאולה נצחית כמבואר במדרשים, וממילא יש ראייה שלא אשכל עוד

איבערדעם איז רעכט וואָס ער זאָגט פֿאַרְשׁ שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי "וְלֹא אֶשְׁכַּל עוֹד".
וואָרן דער פסוק הייבט זיך דאָך אָן מיט דעם [יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים] לְפָנֵי "הָאֵישׁ", אַז דער בורא כל עולמים וועט אַלעס טון, וואָס דאָס וועט דאָך זיין ביי די גאולה העתידה. [און] ממילא אַז דער בורא כל עולמים וועט עס טון [תהיה הגאולה תשועת עולמים לנצח, וממילא] וועט זיין אַזוי ווי ס'שטייט וְלֹא אֶשְׁכַּל עוֹד.

^{לא} דלדעת המדרש פירושו ואתה "השלך" את מטך. וכמבואר בשמות רבה (כא, ט): וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטְּףִּי. אמר רבי סימון משל לבעל הזמורה שהיה מהלך בחוץ והזמורה בידו, אמרו אלוילי שהזמורה בידו לא היה מתכבד. שמע המלך, ואמר לו העבר הזמורה ממך וצא לחוץ, וכל מי שאינו שואל בשלומך אני נוטל את ראשו. כך אמרו המצריים לא היה יכול משה לעשות כלום אלא במטה, בו הכה היאור, בו הביא כל המכות, כיון שבאו ישראל לתוך הים והמצריים עומדים מאחריהם, אמר הקב"ה למשה 'השלך' את מטך, שלא יאמרו אילוילי המטה לא היה יכול לקרוע את הים, שנאמר 'הָרַם' אֶת מִטְּףִּי.

נו

אזוי ווי דער מדרש זאגט^ל, לשעבר הייתם נושעים על ידי בשר ודם, איז עס נישט געווען קיין גאולה נצחית. אבער לעתיד וועט זיין ופדויי ה' [ישובון] (ישעי' לה, י), לא אמר ופדויי משיח, [אָדער] ופדויי אליהו, אלא ופדויי ה' ישובון, [ועל כן תהיה שמחת "עולם" על ראשם].

דער פדות פון די גאולה וועט דער בורא כל עולמים אליין מאכן.

נז

דאס איז טייטש לפני "האיש", ה' איש מלחמה. ממילא וועט דאס זיין א גאולה נצחית, ממילא וועט זיין לא אשכל עוד.

נח

פון דעם אליין איז שוין געדרינגען, [אז] ווען ער זאגט פאָשר שכלתי שכלתי, מיינט מען [נאָר] דעם חורבן ראשון און חורבן שני, אבער לא אשכל עוד, ווייל ווי ער הייבט אָן צו זאגן יתן לכם רחמים לפני "האיש", די בחינה פון די ערשטע מאל וואס מ'געפונט מיר [אז] הקב"ה האָט געוויזן אז ס'איז ה' איש מלחמה, ביים ים, אז דער בורא כל עולמים האָט אלעס געטון.

נט

ממילא דאָס איז די זעלבע וואָס ער פירט אויס ומתורתך תלמדנו, אזוי איז די בחינת התורה, אזוי ווי דער קדושת לוי זאגט מיט דעם. און דאָס איז די בחינה פון זאת חנוכה, וואָס ס'ווייזט אויפן התעוררות, אז מ'איז ממשיך דעם כח פון די גאולה העתידה.

ס

ברכת הקורש

במהרה זאל מיר זוכה זיין צו זען די גאולה העתידה, מ'זאל זוכה זיין צו 'דער' בחינה.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן אידן [בלא שום פעולות אדם], ווי ס'דארף צו זיין. מ'זאל מיר דבוק זיין אין דרך האמת, מיטן כח התורה. מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען במהרה ישועת כל ישראל ושמחתן, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

^ל במדרש תהילים (מזמור קז): הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, יאמרו גאולי ה' אֲשֶׁר גָּאֵלְם מִיַּד צָר. זה שאמר הכתוב (ישעי' מח, יא) לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה וכו'. אמר רבי ברכיה בשם רבי חלבבו בשם רבי שמואל, מה הוא יאמרו גאולי ה', אלו ישראל. וכן ישעיה מפרש (ישעיה לה, י) ופדויי ה' ישבון. ופדויי ה', ולא פדויי אליהו, ולא פדויי מלך המשיח, אלא ופדויי ה'.

ובתנחומא (אחרי סימן יב): כך ישראל במה הם נפדין, כביכול בהקב"ה, שנאמר (זאת הברכה לג, כט) עַם נוֹשָׁע בְּה'. אמר הקב"ה, בעולם הזה הייתם נושעים על ידי בני אדם, במצרים ע"י משה ואהרן, בימי סיסרא ע"י ברק וחבורה, במדינים ע"י שמגר בן ענת שנא' (שופטים ג, לא) וַיֹּשֶׁע גַּם הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל, וכן על ידי שופטים, ועל ידי שהיו בשר ודם הייתם חוזרין ומשתעבדין, אבל לעתיד לבא אני בעצמי גואל אתכם, ושוב אין אתם משתעבדין, שנאמר (ישעי' מה, יז) יִשְׂרָאֵל נוֹשָׁע בְּה' תְּשׁוּעָה "עולמים".

ובילקוט שמעוני (סוף דברי הימים ב', רמז תתרפה): בעולם הזה הייתם נגאלים על ידי בשר ודם וחוזרים ומשתעבדים, אבל לעתיד לבא אתם נגאלים ע"י הקב"ה גאולת עולם שאין אחריה שעבוד, שנאמר ופדויי ה' ישבון וקאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה, ואומר יִשְׂרָאֵל נוֹשָׁע בְּה' תְּשׁוּעָה "עולמים" לא תבשו ולא תכלמו עד עולם מי עד, אמן.

